

- ківської системи [Текст]: Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. – Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми. – 2009.
8. Становлення та розвиток міжбанківських розрахунків в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buklib.net/books/24534/>.
9. Офіційний сайт Національного банку України. Банківський нагляд. Дані фінансової звітності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097
10. Про затвердження Правил використання готівкової іноземної валюти на території України та внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України [Електронний ресурс]: Постанова від 30 травня 2008 року за № 200, зареєстрована в Міністерстві юстиції України 18 червня 2008 р. за № 656/13923. Режим доступу: <http://sts.gov.ua/diyalnist-dpa-ukraini/normativno-pravovi-akti-z-pitankpr/postanovi-pravlinnya-nbu/61718.html>.

УДК 657.44

Пастушенко А.І.*аспірант кафедри фінансів**Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету***Максимова С.В.***асистент кафедри фінансів**Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*

ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті розкрито та узагальнено теоретичні підходи щодо визначення категорії «прибуток» у контексті сучасних економічних теорій та розглянуто особливості його формування на сільськогосподарських підприємствах. Розглянуто основні напрями управління формуванням прибутку в аграрній сфері.

Ключові слова: прибуток, планування, витрати, розрахунок собівартості, управління прибутком, формування та розподіл прибутку підприємства, підвищення прибутку.

Пастушенко А.И., Максимова С.В. ФОРМИРОВАНИЕ ПРИБЫЛИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье раскрыты и обобщены теоретические основы сущности категории «прибыль» в контексте современных экономических представлений и рассмотрены особенности его формирования на сельскохозяйственных предприятиях. Рассмотрены основные направления управления формированием прибыли в аграрной сфере.

Ключевые слова: издержки, расчет себестоимости, управление прибылью, прибыль, планирование, формирование и распределение прибыли предприятия, повышение прибыли.

Pastushenko A.I., Maksymova S.V. FORMATION OF PROFITS AGRICULTURAL ENTERPRISES

In the article the theoretical bases and generalized nature of the category of «income» in the context of current economic ideas and features of its formation on farms are described. The basic directions of formation of profit management in agriculture are investigated.

Keywords: profit, planning, cost, cost calculation, management of profit, development and distribution of profits, increase profits.

Постановка проблеми. У період становлення ринкових відносин в Україні зростає роль прибутку як джерела забезпечення інтересів держави, власників та персоналу підприємств. Тому одним із актуальних завдань є розробка і впровадження методів ефективного управління формуванням прибутку в процесі господарської діяльності. Теорія прибутку є основою в системі економічних категорій, і від науково-обґрунтованого її трактування значною мірою залежить об'єктивність оцінки економічної ефективності через систему відповідних показників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями, пов'язаними з трактуванням сутності прибутку, займаються багато вчених і практиків, зокрема А.М. Поддєрьогін, В.В. Бабіч та багато інших. Проблеми формування та розподілу прибутку досліджуються у роботах видатних вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів. Теоретичні та методичні розробки знайшли відображення у працях таких вітчизняних вчених: О.О. Багера, І.А. Бланка, Л.І. Гладка, Л.О. Денисенко, О.Ф. Івашиної, А.М. Поддєрьогіна та ін.

Метою статті є вивчення теоретичних підходів щодо визначення сутності прибутку та особливості управління його формуванням в аграрних підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Прибуток є основним фінансовим джерелом розвитку підприємства, науково-технічного вдосконалення його матеріальної бази і продукції, усіх форм інвестування. Він слугує джерелом сплати податків. Враховуючи значення прибутку, вся діяльність підприємства спрямована на його зростання. Тобто прибуток як економічна категорія відбиває дохід, який створений у процесі матеріального виробництва в процесі підприємницької діяльності.

З точки зору класичної економічної теорії, метою створення будь-якого підприємства є отримання прибутку. Максимізація прибутку є одним із основних завдань фінансового менеджера, яке для свого вирішення потребує оптимальних рішень у сфері капітальних вкладень, управління структурою та вартістю капіталу, доходами і витратами, основним і оборотним капіталом. Стабільне зростання прибутку – це результат ефективного управління фінансами господарюючого суб'єкта в цілому. Тому управління прибутком можна розглядати як у широкому, так і у вузькому розумінні [2].

В економічній літературі існує безліч різних трактувань сутності прибутку, що суттєво різняться між собою, але в той же час мають і спільні засади.

Кожна із точок зору визначає або природу виникнення прибутку, або зміст і призначення та можливості використання.

А. Бабо зазначає, що прибуток, або його частина, забезпечує економічне зростання і виступає основою інноваційного процесу, адже часто прибуток, породжений нововведеннями, сам є необхідною умовою їх виникнення.

У свою чергу І.О. Бланк характеризує прибуток як виражений у грошовій формі чистий дохід підприємця на вкладений капітал, який характеризує його винагороду за ризик здійснення підприємницької діяльності. А. Сміт прибуток розглядає як наповнину чистий процент на капітал, а решта – плата за управління і ризик.

Прибуток, за дослідженнями В.П. Кабацького, сумарно вимірює відношення результатів і витрат праці, визначає на цій основі ефективність виробничо-фінансової діяльності, а А.Д. Шеремет зазначає, що прибуток визначає зростання потенційних можливостей підприємства, підвищує ступінь його ділової активності.

С.С. Носова досліджує прибуток з іншого боку і зазначає, що він може перетворюватися в монопольний прибуток, який базується на конкурентних цінах і на нерациональному розподіленні ресурсів..., прибуток діє як стимул для нововведення і інвестицій.

В.С. Іхтемійчук вказує, що прибуток є найбільш узагальнюючим показником господарської діяльності підприємства, ефективного використання закріплених за ним засобів [4].

Марксистська економічна теорія визначає прибуток як перетворену форму додаткової вартості, що спотворює сутність капіталістичних відносин, маскуючи справжнє джерело прибутку, яким є неоплачена праця найманих робітників. Сучасна немарксистська економічна теорія найчастіше пов'язує прибуток з капіталом, трактуючи його як винагороду за підприємницьку діяльність, тобто пов'язує його з таким чинником виробництва, як підприємницький талант, підприємницькі здібності.

На нашу думку, узагальнюючи визначення інших науковців, прибуток є узагальненим абсолютним показником, що характеризує його кількісну винагороду за ризик і показує додану вартість, отриману в результаті діяльності за мінусом здійснених витрат і виплачених податків, що використовується для подальшого розвитку підприємства і можливості здійснення ним своєї діяльності.

Щодо джерела прибутку серед економістів різних шкіл та напрямів немає єдиної думки. Різні теорії по-різному трактують джерело прибутку. Однією з перших була теорія прибутку меркантилістів, згідно з якою прибуток виникає в зовнішній торгівлі в результаті продажу товарів за межами країни за вищими цінами, ніж ті, за якими товар куплено.

Класична політична економіка в особі А. Сміта і Д. Рікардо джерело прибутку вбачала у виробництві. А. Сміт прибуток трактував як вирахування підприємця з продукту праці найманого робітника і як результат функціонування капіталу.

Багато західних економістів при поясненні прибутку використовують теорію трьох факторів виробництва Ж.Б. Сея, за якою участь у створенні вартості беруть, праця, земля і капітал. Наприклад, прибуток вони розглядають як дохід від використання засобів виробництва (капіталу) та як плату за працю підприємця з управління та організації виробництва і, отже, дохід на капітал відрізняють від підприємницького доходу.

Не вдаючись до детального аналізу теорій прибутку, слід зазначити, що ближче до істини ті теорії, які джерело прибутку вбачають у безпосередньому виробництві й пов'язують його з додатковим продуктом. Дійсно, на поверхні економічних явищ прибуток виступає як надлишок над витратами виготовлення товару. Реалізуючи товар, підприємець одержує певну суму грошей, що становить валову виручку або суму продаж. Якщо з цієї суми вирахувати загальні витрати виробництва, то це і буде прибуток, або чиста виручка. Оскільки ця виручка надходить лише після того, як реалізується виготовлений товар, створюється враження, що саме процес реалізації (обігу) і створює прибуток. Проте це поверхове уявлення про прибуток. Лише у сфері обігу прибуток виникнути не може. При продажу товару втілена в ньому вартість додаткового продукту реалізується як надлишок грошей над витратами на виготовлення товару, тобто виступає як прибуток. При цьому прибуток і вартість додаткового продукту, як правило, не збігаються, що пов'язано з тим, що ціни, за якими реалізуються товари, під впливом ринкової кон'юнктури відхиляється від вартості товару. Недотриману одним суб'єктом частину вартості додаткового прибутку ринок перерозподілить іншому, на продукцію якого на цей час склався високий попит. У зв'язку з цим останній реалізує як прибуток і свою, і частину чужої вартості додаткового продукту. Це дає підстави для висновку, що прибуток є формою додаткового продукту.

Прибуток, що формується на сільськогосподарських підприємствах, має свої особливості, що пов'язане з особливостями аграрного виробництва. Сільське господарство – одна із найважливіших галузей матеріального виробництва, в якій створюються матеріальні блага рослинного і тваринного походження для забезпечення населення продуктами харчування, а промисловості – сировиною.

Сільському господарству притаманна ціла низка особливостей, пов'язаних з характером його виробництва, яке базується на здатності рослинних і тваринних організмів до природного відтворення, що залежить від клімату та ґрунту. Звідси випливає докорінна відмінність сільського господарства від інших галузей виробництва – у ньому економічний процес відтворення завжди тісно переплітається з природним. Тобто наслідки господарювання у цій галузі залежать як від працівника, його технічної озброєності, так і від природних умов [1].

На відміну від багатьох інших галузей, сільське господарство має певні особливості, які суттєво впливають на виробничі відносини та економічні показники діяльності працівників, зайнятих у цій галузі. До найважливіших з них слід віднести таке:

1. Сільське господарство дуже відчутно залежить від кліматичних та погодних умов. Але якщо кліматичні умови для якоїсь даної території є відносно незмінними, то фактор погоди є надзвичайно рухливим і малопередбачуваним для відносно значних періодів часу. Це робить важкопрогнозованим визначення кінцевих результатів тієї праці, яка здійснюється в сільському господарстві.

2. В якості найважливішого засобу виробництва тут виступає земля. Процес створення нових земель практично неможливий, тому сільськогосподарське виробництво завжди обмежене в можливостях екстенсивного розширення цього фактора.

3. Ефективність виробництва в сільському господарстві окрім кліматичних та погодних умов залежить від якості самої землі. Адже навіть у межах

відносно невеликих територій завжди мають місце як кращі, так і гірші за своєю родючістю, рельєфом та розташуванням землі.

4. Важливою особливістю сільськогосподарського виробництва є і те, що тут виробництво пов'язане з біологічними процесами. Це суттєво обмежує виробничий процес межами певного періоду.

5. Сільськогосподарське виробництво характеризує і такий чинник, як сезонний характер, що призводить до суттєвого коливання цін на сільськогосподарську продукцію, а також до нерівномірності процесів формування доходів. Здебільшого вони прив'язані до моменту реалізації продукції сільськогосподарства. Особливістю сільського господарства є й те, що його продукція, як правило, не може довго зберігатися без втрати своєї якості, а це суттєво впливає на ціноутворення на продукцію товаровиробника.

6. Сільське господарство більшою мірою, ніж будь-яка інша галузь суспільного виробництва, пов'язано з навколишнім середовищем. За певних умов організації виробництва в сільському господарстві воно може завдати навколишньому середовищу значної шкоди.

7. У сільському господарстві виробництво ведеться на значних площах, а це призводить до підвищених транспортних витрат. Наприклад, у рослинництві під час сівби, обробки ланів чи, скажімо, збирання врожаю треба переміщувати техніку з одного поля на інше, звозити врожай тощо. Це значно збільшує витрати і до того ж вимагає значного часу [6].

У зв'язку із такою специфікою аграрної галузі процес формування і використання прибутку є досить складним і неоднозначним. Можна виділити такі особливості формування прибутку сільськогосподарських підприємств, які впливають із особливостей їх діяльності:

1. Вища ймовірність неотримання прибутку в результаті обставин, що не залежать від підприємства (епідемія, навала сарани, посуха, ураган).

2. Частина прибутку необхідно спрямовувати на придбання та утримання дорогих основних засобів.

3. Формування прибутку відбувається залежно від періоду закінчення виробничого процесу, оскільки процес виробництва не збігається з календарним роком.

4. За частиною продукції не формуються фінансові результати, оскільки вона спрямовується на внутрішньогосподарське споживання.

5. Застосовують різний порядок формування і розподілу прибутку, так як передбачені особливі організаційно-правові форми аграрних підприємств.

6. Значний вплив на процес формування прибутку мають природно-кліматичні фактори (характерна сезонність виробництва) [8].

Для ефективного управління прибутком треба сформувати дієву систему управління прибутком підприємства, яка розглядається як сутність взаємопов'язаних елементів, кожний з яких виконує певну роботу, спільна дія котрих за певних умов забезпечує досягнення механізму отримання прибутку заданої величини. Ця система має певну структуру, в якій виділяють шість основних блоків: ціль, принципи й завдання управління; механізм управління; організаційне забезпечення; інформаційне забезпечення; методи аналізу прибутку; контроль за виконанням плану по прибутку. Проведемо стислий аналіз складових цієї системи.

Головною метою управління прибутком є визначення шляхів найбільш ефективного його форму-

вання та оптимального розподілу, що спрямовані на забезпечення розвитку діяльності підприємства та зростання його ринкової вартості. Виходячи із мети управління прибутком, у процесі управління доцільно вирішити такі завдання:

а) оптимізація обсягу прибутку, що відповідає ресурсному потенціалу підприємства й ринковій кон'юнктурі;

б) досягнення максимально можливої відповідності між обсягом сформованого прибутку й припустимим рівнем ризику. Між цими параметрами спостерігається прямо пропорційна залежність;

в) забезпечення високої якості сформованого прибутку. Це означає, що резерви його зростання повинні бути у першу чергу реалізовані за рахунок операційної (поточної) діяльності й реального інвестування чистого прибутку, що створює базу для подальшого розвитку підприємства;

г) формування за рахунок прибутку обсягу фінансових ресурсів, достатніх для розвитку підприємства в майбутньому. Ці грошові ресурси концентруються у складі фонду нагромадження й спрямовуються на фінансування витрат капітального характеру;

д) розробка ефективних програм участі персоналу в прибутку підприємства, що дозволяють зблизити інтереси власників і найманих робітників;

е) створення умов для збільшення ринкової вартості підприємства, що визначається рівнем капіталізації прибутку. Підприємство саме встановлює пропорції розподілу прибутку на споживану її частину, що капіталізується. При цьому враховуються умови й завдання господарської діяльності.

У структурі механізму управління прибутком І.О. Бланк виділяє такі елементи: ринковий механізм регулювання формування й використання прибутку; державне нормативно-правове регулювання питань формування й розподілу прибутку підприємства; внутрішній механізм регулювання окремих аспектів формування, розподілу й використання прибутку підприємства; система конкретних методів і прийомів здійснення управління прибутком.

Основними завданнями управління формуванням прибутку підприємства є такі: забезпечення максимізації розміру прибутку, що формується, і який відповідає ресурсному потенціалу суб'єкта господарювання та ринковій кон'юнктурі; забезпечення оптимальної пропорційності між рівнем прибутку, що формується, та допустимим рівнем ризику; забезпечення високої якості прибутку, що формується; забезпечення постійного збільшення ринкової вартості підприємства; підтримка конкурентоспроможності у довгостроковому періоді; забезпечення ліквідності підприємства та його платоспроможності; підтримка інвестиційної привабливості.

Політика управління формуванням прибутку підприємства повинна бути спрямована на максимізацію розміру позитивного фінансового результату через виконання комплексу завдань щодо забезпечення зростання обсягів його діяльності, ефективного управління витратами, підвищення ефективності використання матеріально-технічної бази, оптимізації складу та структури обігових коштів, підвищення продуктивності праці та системи управління суб'єктом господарювання (рис. 1).

Для того щоб підприємства України працювали стабільно та отримували прибуток, можна запропонувати такі заходи:

1. Впровадити ефективне внутрішньофірмове планування прибутку.

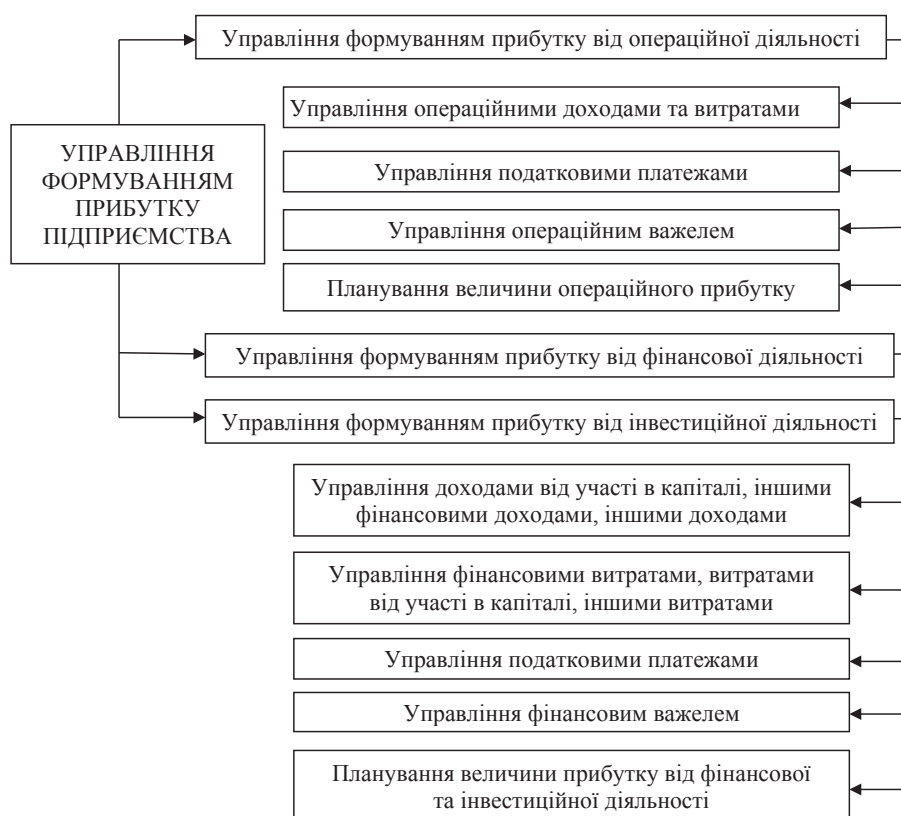

Рис. 1. Структурна схема управління формуванням прибутку підприємства [5]

4. При використанні прибутку орієнтуватися у першу чергу на потреби самого підприємства у формуванні джерел власного фінансування, що в подальшому призведе до максимізації та стабілізації прибутку та розвитку суб'єкта господарювання [9].

Висновок. Прибуток для будь-якого підприємства є основним фінансовим джерелом його розвитку, науково-технічного вдосконалення його матеріальної бази і продукції, всіх форм інвестування. У сучасних умовах господарювання внутрішні фактори мають найбільший вплив на формування прибутку сільськогосподарського підприємства, оскільки піддаються кількісній оцінці. При оптимізації використання ресурсного потенціалу підприємства можливо отримати максимальний рівень прибутку аграрного підприємства. Політика управління формуванням прибутку підприємства повинна бути спрямована на максимізацію розміру позитивного фінансового результату через виконання комплексу завдань.

2. Застосовувати систему участі працівників у прибутках підприємства. Завдяки такому підходу буде забезпечене стабільне зростання та розвиток підприємства та покращення добробуту працівників.

3. Проведення ефективної кадрової політики. Високваліфікований персонал для підприємства – основа подальшого розвитку підприємства. Необхідно запровадити такі заходи: моніторинг персоналу, стимулювання персоналу та навчання і розвиток в умовах досягнення науково-технічного прогресу та інновацій.

4. Удосконалення податкового законодавства. Часті зміни податкового законодавства України призвели до посилення нестабільності умов господарювання, надмірного податкового навантаження на підприємство [3; 7].

Для ефективного управління прибутком підприємства та збільшення його величини необхідно:

1. Розробити таку стратегію управління прибутком, яка б відповідала довгостроковим цілям розвитку підприємства та дозволяла досягти найкращих результатів за допомогою наявних ресурсів.

2. Враховувати доходи від усіх видів діяльності підприємства, кожен з яких матиме досить вагомий вплив на величину прибутку.

3. Планувати витрати таким чином, щоб їх сума в жодному разі не перевищувала доходи у даному періоді. Це дозволить забезпечити хоча б беззбитковість виробництва та врятувати в подальшому підприємство від банкрутства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аграрне виробництво – особлива сфера вкладення капіталу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://studentam.net.ua/content/view/5398/132/>.
2. Денисенко Л.О. Шляхи поліпшення процесу управління прибутком на підприємстві / Л.О. Денисенко, Ю.О. Кучерявенко // Вісник КНУТД. Проблеми економіки організацій та управління підприємствами. – 2014. – № 1. – С. 145-152.
3. Івашина О.Ф. Шляхи збільшення прибутку підприємств України в сучасних умовах / О.Ф. Івашина, Н.В. Оксентюк // Молодий вчений. – 2014. – № 5(8). – С. 105-108.
4. Костишина О.Я. Фактори формування операційного прибутку підприємств [Електронний ресурс] / О.Я. Костишина. – Режим доступу : http://donnasa.edu.ua/publish_house/journals/esgh/2006-3/06_kostyschina.pdf.
5. Мірошниченко А.Ю. Механізм управління прибутком вітчизняних підприємств / А.Ю. Мірошниченко, Ю.В. Корконос // Бізнес інформ. – 2014. – № 5. – С. 280-285.
6. Особливості аграрної сфери виробництва. Фермерські господарства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studall.org/all-14138.html>
7. Поддєрьогін А.М., Бабіч В.В. Удосконалення обліку формування й використання прибутку / А.М. Поддєрьогін, В.В. Бабіч // Фінансовий облік і аудит : Фінанси України. – 2012. – № 2. – С. 103-110.
8. Руда О.Л. Особливості формування прибутку сільськогосподарського підприємства [Електронний ресурс] / О.Л. Руда, О.В. Чубенко. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/9_DN_2010/Economics/61819.doc.htm.
9. Циган Р.М., Савченко О.С. Проблеми формування прибутку підприємства в бухгалтерському обліку [Електронний ресурс] / Р.М. Циган, О.С. Савченко. – Режим доступу : <http://magazine.faaf.org.ua/content/view/1095/35/>.